

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-65-2-74-78
УДК 378:336+159

Віталія ГРИЦІВ

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Львів, Україна
e-mail: vitaliya.hrytsiv@gmail.com

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

У статті розкрито теоретичні аспекти професійно-етичної спрямованості особистості майбутнього фахівця банківської справи. Автором послідовно розглянуто ключові поняття досліджуваної проблеми та визначено взаємозв'язок між ними. На основі цього розкрито специфіку професійно-етичної спрямованості особистості майбутнього фахівця даної галузі. Показано роль дисциплін гуманітарного та професійного спрямування та з'ясовано основні заходи до забезпечення професійно-етичної спрямованості особистості фахівця. Пропонується до використання окремі практичні ситуації до забезпечення зазначеної спрямованості в процесі вивчення окремих гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: професійно-етична спрямованість особистості, фахівець банківської справи, професійно-етичні знання, гуманітарні дисципліни, професійна діяльність.

Професійна діяльність фахівців банківської справи вимагає підвищеної зібраності, вироблення правильних дій, які дозволяють досягнути позитивного результату і при цьому передбачити та мінімізувати негативні наслідки у професійній обстановці. Майбутнім менеджерам банківської сфери для налагодження ділових взаємостосунків із колегами необхідний належний розвиток професійно-етичної компетентності, адже від 50 % до 90% робочого часу вони витрачають на організацію професійного спілкування, проводячи наради, бесіди, дискусії, переговори, роз'яснення підлеглим, звіти перед керівництвом.

Відзначимо, що сьогодні передача готових знань не виступає основним завданням навчального процесу, натомість поширеним стає підхід, у межах якого відбувається формування професійної компетентності, корпоративної культури, що немислимі без етики. Високий рівень професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців банківської справи має суттєвий вплив на підвищення ефективності їх праці, допомагає краще орієнтуватися у професійній ситуації щодо депозитно-позикових і розрахунково-касових операцій, лізингу, факторингу, трасту. Вирішальне значення для успішної економічної діяльності банку має робота його працівників з клієнтами між якими має бути встановлено належний рівень довіри, саме тому банківський працівник повинен не лише бути кваліфікованим фахівцем, професіоналом, але й володіти високим рівнем професійно-етичної компетентності.

З огляду на це вбачаємо професійно-етичну спрямованість особистості фахівця банківської справи як один із аспектів формування професійно-етичної компетентності майбутнього фахівця.

Професійна спрямованість фахівців була об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема Н. Ф. Шевченко вивчав професійну спрямованість майбутніх психологів, Т. В. Корольова зосередила свою увагу на вивченні професійно-етичної культури майбутнього лікаря, А. І. Сікалюк досліджувала місце соціально-етичних цінностей у процесі професійної підготовки менеджерів економічних спеціальностей. Професійне самовизначення як спосіб самореалізації особистості у сфері професійної діяльності, важлива лінія життєвого і особистого самовизначення викликає значний інтерес у дослідників (К. А. Альбуханова-Славська, Л. І. Анциферова, С. Л. Рубінштейн). На думку науковця В. Д. Симоненка, професійна спрямованість обумовлює мотивовану й цілеспрямовану діяльність людини під час підготовки до вибору професії. Спочатку виникає професійний інтерес, визначаються стійкі професійні наміри, які сприяють формуванню професійної спрямованості особистості, – такою є динаміка цього процесу [6, 28].

Інші дослідники, зокрема К. М. Гуревич, Є. О. Климов розглядають формування професійної спрямованості як складний тривалий процес розвитку, який відбувається протягом усього періоду професійної підготовки і трудової діяльності особистості.

До сучасних випускників вищих навчальних закладів економічного профілю на тлі посилення вимог до їх професійних здібностей, період адаптації і входження у фах є скороченим до мінімуму або взагалі відсутній. Ці обставини актуалізують необхідність забезпечення професійно-етичної спрямованості особистості ще у вищому навчальному закладі. Дослідження професійно-етичної спрямованості особистості у майбутній професій-

ній діяльності фахівців банківської сфери потребує ґрунтовного вивчення, незважаючи на значну кількість наукових праць щодо різних аспектів професійної та етичної спрямованості особистості.

Метою даної статті є розкрити специфіку професійно-етичної спрямованості особистості майбутнього фахівця банківської справи та надати рекомендації для забезпечення професійно-етичної спрямованості особистості фахівця банківської справи.

Слід зазначити, що на ефективність та результативність професійної діяльності особистості суттєвим чином впливає її спрямованість, що, як найважливіший компонент психічної структури особистості, перетворює та спрямовує дії людини. Зокрема учені (Д. Ельконін, С. Занюк, В. Якунін та ін.) зазначають, що саме спрямованість особистості впливає на вибір фахівцем засобів поведінки та методів професійної діяльності.

Спрямованістю у психології та педагогіці позначають сукупність потреб, що впливають на вибірковість взаємовідносин особи із навколишнім світом та окремими об'єктами. Основними характеристиками спрямованості особистості психологи називають стійкі потреби, які виникли на основі інтересів та впливають на вибір діяльності людиною.

За час навчання у вищому навчальному закладі в результаті засвоєння суспільних, спеціальних та інших дисциплін, участі у громадському житті у студентів розвивається і формується професійна спрямованість особистості, тобто прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професійної діяльності.

Саме тому можна стверджувати, що забезпечення професійно-етичної спрямованості особистості фахівця банківської справи – це зміцнення в ньому позитивного ставлення до майбутньої професії, інтересів, нахилів та здібностей до неї, прагнення удосконалювати свою кваліфікацію, розвиток ідеалів, поглядів, переконань щодо важливості дотримання етичних норм у професійній діяльності. Сформованість професійно-етичної спрямованості особистості фахівця банківської визначає ставлення до змісту навчання, зокрема прийняття мети навчання та професійної діяльності, вибір моделей поведінки в різних видах діяльності, ставлення до професії, установки, ідеали, інтереси.

Насамперед слід вказати на необхідність підвищення інтересу студентів до вивчення проблем професійної етики. Для цього важливо здійснити вибір засобів, які б дозволили формувати прагнення до пізнання проблем професійної етики. Серед потенціалу навчального процесу слід назва-

ти насамперед зміст матеріалів навчальних занять, огляд літератури з теми, акцентування уваги на практичній значимості матеріалу, його важливості для професії. Г. Костюк у цьому контексті зазначає, що «факторами формування свідомого ставлення до навчання є зміст, методи навчання, спілкування учнів у класному колективі, індивідуальний виховний підхід до кожного учня, контакти викладачів з батьками. Там, де викладачі вміло керують учнями, вимогливо ставляться до мотиваційного його боку, навчання стає справою, що визначає активну життєву позицію кожного учня» [2, 434].

Основу професійно-етичних знань в Львівському інституті ДВНЗ «Університет банківської справи» становлять знання засвоєні при вивченні таких дисциплін як «Етика і естетика», «Етика ділового спілкування», «Психологія ділового успіху». Тому важливо, щоб матеріал гуманітарних дисциплін був пов'язаний із сучасними проблемами працівників банківської сфери, з життєвими прагненнями студентів, допомагав їм визначитися із ціннісними моральними орієнтаціями, збагачував їх моральний особистісний потенціал. Цим самим ми пропонуємо дотримуватися принципу змістовності, тобто забезпечення змісту навчальних дисциплін професійно значущою інформацією. Одночасно з цим, окрім змісту навчальних дисциплін, професійно-етична спрямованість має стосуватися мети, змісту, форм, методів та засобів навчання майбутніх фахівців банківської справи. Загалом у цьому випадку важливо дотримуватися позиції Е. Зеєра щодо того, що основою формування професійної спрямованості навчального процесу має бути майбутня професійна діяльність фахівців [1, 216].

Дослідники з проблем мотивації навчальної та професійної діяльності (С. Занюк, А. Маркова, А. Маслоу та ін.) вважають, що для розвитку інтересу до професійних проблем, у нашому випадку – професійно-етичних, викладачі повинні враховувати, що важливо, щоб студенти самі усвідомили недостатність своїх знань. За таких умов студенти змушені будуть вирішувати протиріччя між запасом професійно-етичних знань або вмінь і вимогами, які висуває ця професія до особистості. У цьому випадку спонукальним мотивом до вивчення професійно-етичних проблем стане професійний інтерес майбутнього фахівця банківської сфери [3; 4].

Важливо, щоб професійний інтерес набув для студентів особливого особистісного змісту, стосувався їх повсякденного життя і подальшої життєвої перспективи. Йдеться про те, що студенти по-

винні вчитися не тільки для того, щоб відповісти на семінарському занятті, а більше для того, щоб використати ці знання у своїй подальшій професійній діяльності. У такому випадку студенти будуть більше зацікавлені у поглибленні своєї обізнаності про професійну діяльність та вимоги до неї в етичному плані, здобудуть досвід вирішення повсякденних проблем етичного характеру, оволодіють ефективними методами вирішення морально-етичних проблем професійної діяльності тощо.

Для цього на кожному занятті при оголошенні теми важливо наголошувати на значимості професійно-етичних знань у діяльності працівника банківської сфери, розкривати у всій повноті етичний зміст обраної професії, указувати всі аспекти й нюанси бездоганного в етичному плані виконання своїх професійних обов'язків, показувати значимість високоморальної поведінки у повсякденному житті та функціонуванні суспільства, фіксувати етичні вимоги професії до банківського працівника.

За умови, якщо навчальний матеріал буде більше стосуватися майбутньої професійної діяльності студентів, міститиме характерні проблеми морально-етичного характеру, що їх доведеться вирішувати у майбутній професійній діяльності, активність студентів різко зростатиме, вони будуть більше зацікавлені в дослідженні професійних проблем, набутті досвіду їх вирішення, оволодінні більш ефективними методами вирішення морально-етичних проблем професійної діяльності тощо.

Для підвищення професійного інтересу та мотивів навчання студентів, як стверджують Л. Подоляк і В. Юрченко, потрібно розвивати і підтримувати їх прагнення виявити і ствердити себе через навчальну діяльність [5, 160]. Із цієї метою вчені пропонують:

- збагачувати зміст навчального матеріалу професійно орієнтованим та особистісно-орієнтованим матеріалом;
 - звертати увагу на майбутню професійну діяльність, суспільне значення, на вимоги, які вона висуває до знань, умінь і якостей фахівця;
 - розвивати ціннісні орієнтації, що пов'язані з професійною діяльністю та особистісним становленням;
 - підтримувати допитливість й «пізнавальний» психологічний клімат у навчальній групі;
 - допомогти скласти позитивний образ «Я професійне», усвідомити ближні (безпосередні) й кінцеві (перспективні) цілі навчання [5, 164].
- Великого значення слід надати розвитку цін-

нісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю та особистісним становленням фахівців банківської справи. Йдеться про цінності «служіння-вислужування», «споживання-віддачі», «дарування-придбання», «духовного росту-кар'єризму» та ін. Особливу увагу необхідно надавали тому, щоб допомогти студентам усвідомити ближні (безпосередні) й кінцеві (перспективні) цілі навчання та професійної діяльності.

Дослідження вчених дозволяє стверджувати, що для забезпечення професійно-етичної спрямованості студентів важливо, щоб вони чітко усвідомили значення своєї професійної діяльності, пов'язували з нею свій життєвий сенс. У цьому контексті велике значення має, щоб на всіх заняттях з гуманітарних дисциплін студенти з'ясували цілі та значення обраної професії, усвідомлювали свій ціннісний життєвий простір, розуміли його зв'язок з професією банківського працівника.

Окрім цього, важливим напрямом забезпечення професійно-етичної спрямованості особистості фахівців банківської справи вчені Г. Балл, В. Загвязинський, П. Підкасистий, І. Лернер називають моделювання їх майбутньої професійної діяльності (її цілей, способів, мотивів, стилю) через систему відповідних навчальних завдань. Йдеться про створення умов, у яких майбутній фахівець банківської справи на основі здобутих знань, досвіду, якостей тренуватиметься успішно виконувати професійні функції відповідно до етичних вимог.

Як зазначають дослідники, при розробці системи завдань потрібно враховувати, що завдання повинні:

- бути комплексними, з достатнім обсягом, охоплювати максимальну кількість тем навчальної дисципліни;
- викликати інтерес, пошукову активність, розрізнятися за рівнем когнітивної складності та в той же час їх складність повинна відповідати можливостям студентів;
- передбачати багатоваріантність рішень та зв'язок з практичною реалізацією творчих ідей (графічною, схематичною фіксацією результатів);
- бути методологічно правильними.

Використання таких завдань допомагає тренувати майбутніх фахівців банківської справи на основі здобутих знань, досвіду, якостей успішно виконувати професійні функції відповідно до етичних вимог.

Наприклад, при вивченні навчальної дисципліни «Психологія ділового спілкування» нами були розглянуті ситуації, коли потрібно переконати співрозмовника, спростувати його позицію, нада-

ти консультацію, виявити помилковість суджень, заспокоїти, повернути на свою сторону та ін. Ми розглядали дилеми, з якими доводиться ледь не щодня зіштовхуватися працівникам банківських установ і які мають пряме відношення до питань етики. Зокрема студенти при вивченні навчальної дисципліни аналізували таку ситуацію: «Ви – бухгалтер підрозділу. До кінця року – декілька днів, а до виконання планових показників не вистачає 115 тис. грн. 21 грудня ви одержали рахунок-фактуру на постачання вашій компанії офісного устаткування на суму 200 тис. грн. Облікова політика установи передбачає оплату витрат у момент їх виникнення. Начальник підрозділу просить оформити рахунок у лютому майбутнього року. Ваше рішення?».

Розмірковували ми з студентами і над такими випадками: «Ваш начальник говорить, що не може підвищити вам зарплату цього року через обмеженість бюджету, але він «закриє очі» на те, що цифри у ваших звітах про витрати трохи зростуть. Як ви будете діяти у такій ситуації?».

Загалом ці завдання мають комплексний характер, з достатнім обсягом, охоплюють максимальну кількість тем навчальної дисципліни, розрізняються за рівнем когнітивної складності, передбачають багатоваріантність рішень та зв'язок з практикою.

У кожному із таких завдань потрібно моделювати ситуації професійної діяльності майбутніх фахівців банківської справи, а студенти мають з'ясувати її професійну значущість, обирати оптимальні засоби і методи її вирішення. За таких умов професійно спрямовані завдання стають дієвим засобом формування професійно-етичних інтересів студентів та загалом професійно-етичної спрямованості.

Студенти при вивченні навчальної дисципліни «Професійна етика» також аналізували ситуації, коли потрібно було охарактеризувати варіанти дій та визначитися із лінією своєї поведінки: «Ви приймаєте працівників з особистих питань. До вас став часто приходити підлеглий, який докладно і довго викладає своє невдоволення обслуговуванням в ідальні, прийомом і медпункті, звертанням вахтера. З кожним його приходом ви переконуєтеся, що людина повторюється, не турбуючись про те, що забирає у вас час, затримує інших відвідувачів. Що б ви зробили?» або «До вас прийшов робітник із проханням відпустити його з роботи на день. Ви запитуєте про мету. Виявляється, він хоче використати цей день на пошуки іншого місця роботи. Його звільнення позбавить

ваше підприємство дуже потрібного і кваліфікованого фахівця. Як ви відреагуєте на прохання робітника?»

Загалом для створення проблемних ситуацій ми використовували ситуації несподіваності, конфлікту, передбачення, невідповідності, невизначення та ін. Завдання ми підбирали таким чином, щоб вони давали студентам предметне знання з проблем професійної етики, були цікавими, доступними (спиралися на вже здобуті знання), але одночасно й посилюючими.

Особливу зацікавленість викликали у студентів питання про особливості й природу діяльності працівника банку. Йдеться про те, що в складних системах «людина – гроші» першочергове значення у трудовій діяльності мають фактори самоконтролю, саморегуляції поведінки, котрі перебувають у сфері свідомості й самосвідомості, сумління людини. В таких ситуаціях людські моральні якості стають вирішальними чинниками нормального функціонування підприємств, банківських установ і т.д. Студенти підкреслювали, що у цьому випадку гроші та матеріальні цінності «простягають руки до нашої совісті, а системи управління ними потребують чесних людей». З урахуванням цього студенти робили висновок, що діяльність людини як фінансиста, економіста тощо потребує з огляду на свою специфіку особливого морального регулювання на рівні фахових моральних кодексів.

Отже, у професійно-етичній спрямованості особистості майбутнього фахівця банківської справи виражається позитивне ставлення до професії, нахил та інтерес до неї, бажання удосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби, займаючись працею, пов'язаною зі своєю спеціальністю. Формування професійно-етичної спрямованості у майбутніх фахівців банківської справи передбачає розширення і поглиблення їхньої обізнаності про свою майбутню спеціальність через збагачення відповідного змісту навчання, розвиток професійних інтересів через пояснення цілей та значення обраної професії, забезпечення професійної спрямованості системи завдань.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у глибшому аналізі цінностей «служіння-виступання», «споживання-віддачі», «дарування-придбання», «духовного росту-кар'єризму», а також на основі отриманих результатів – у розробці відповідних методичних завдань для підвищення рівня професійно-етичної спрямованості особистості майбутнього фахівця банківської справи.

Список використаних джерел

1. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : учеб. Пособие. Москва : психол.-соц. ин-т, 2005. 216 с.
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості : навч.-метод. посіб. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
3. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1990. 192 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность : СПб. Питер, 2008. 352 с.
5. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підручник. 2-ге вид., Київ : Каравела, 2008. 352 с.
6. Симоненко В. Д. Педагогические основы профессиональной ориентации учащихся сельских школ : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. Наук : 13.00.01. Москва, 1987. 135 с.

References

1. Zeier Ie. F. (2005). Modernizatsiya prafisionalnava abrazavaniia: kompetentnasnyi padkhod [Modernization of vocational education: competence approach] Moscow: psyc.-soc. Inst. pp.216. [in Russian].
2. Kostyuk H. S. (1989). Navchal'no-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti [Educational process and psychological development of personality] Kyiv: Rad. Shk. pp.608.[in Ukrainian].
3. Markova A. K. (1990). Farmiravanie mativatsyi ucheniia [Formation of learning motivation] Moscow: Prosvieshchenie pp.192. [in Russian].
4. Maslou A. (2008). Mativatsyia lichnosti [Motivation of Personality] Peter pp.352. [in Russian].
5. Podoliak L. H. Psykholohiia vyshchoi shkoly [Psychology of a Higher school] Kyiv: Karavela pp. 352. [in Russian].
6. Symonenko V. D. (1987). Piedahohichieskiie asnovy profesional'nai ariientatsyi uchashchikhsia siel'skikh shkol [Pedagogical foundations of vocational orientation of students in rural schools] (PhD Thesis) Moscow. [in Russian].

Віталія Грыцив. Обеспечение профессионально-этической направленности личности специалиста банковского дела.

В статье раскрыты теоретические аспекты профессионально-этической направленности личности будущего специалиста банковского дела. Автором последовательно рассмотрены ключевые понятия исследуемой проблемы и определена взаимосвязь между ними. На основе этого раскрыта специфика профессионально-этической направленности личности будущего специалиста данной отрасли. Показана роль дисциплин гуманитарного и профессионального направления и выяснены основные мероприятия по обеспечению профессионально-этической направленности личности специалиста. Предлагается к использованию отдельные практические ситуации по обеспечению указанной направленности в процессе изучения отдельных гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: профессионально-этическая направленность личности, специалист банковского дела, профессионально-этические знания, гуманитарные дисциплины, профессиональная деятельность.

Vitaliia Hrytsiv. Ensuring the professional and ethical orientation of the personality of a future specialist in banking

The article highlights theoretical aspects of the professional and ethical orientation of the personality of a future specialist in banking. The author consistently examines the key concepts of the problem under study and defines the relationship between them. On the basis of this, specification of the professional and ethical orientation of the personality of a future specialist in the industry has been disclosed. It is shown that the professional and ethical orientation of the personality of a specialist in banking is strengthening of his/her positive attitude towards the future profession, interests, inclinations and abilities to it, the desire to improve his/her qualifications, the development of ideals, views, beliefs about the importance of following the ethical norms in professional activity.

The author considers the need to increase the interest of students in studying the problems of professional ethics by means of potential of the educational process. The content of educational materials, a review of literature on the topic, the emphasis on the practical significance of the material and its importance for the profession are determined as important aspects for achieving set goals.

It is pointed out that the basis of professional and ethical knowledge is the knowledge acquired in the study of such disciplines as «Ethics and Aesthetics», «Ethics of business communication», «Psychology of business success».

The necessity to combine the material of the Humanities with the current problems of banking and the life aspirations of students and to help them to determine their value orientations, to enrich their moral personality potential has been noted in the article.

According to the author the professional interest acquired by the students should have special personal content, related to their daily life and future life prospects. In order to do this, it is important to emphasize the importance of professional and ethical knowledge in the activities of the banking industry, to reveal its entirety with the ethical content of the chosen profession at the announcement of the topic at each class.

Key words: professional-ethical orientation of the personality, specialist in banking, professional and ethical knowledge, humanitarian disciplines, professional activity.